

BATI AFRİKA'DA NELER OLUYOR?

Enes Güneyli

Referans için: Güneyli, Enes. "Batı Afrika'da neler oluyor?". INSAMER Analiz. 23.02.2022

Analiz

Afrika kıtası insanlık tarihi boyunca yer altı ve yer üstü zenginlikleri dolayısıyla her zaman ilgi odağı olmuştur. Bu sebeple yüzyıllardır Avrupalı emperyalist güçlerin sömürüsüne maruz kalan kıta, ilk olarak İspanyol ve Portekizli sömürgecilerin işgaline uğramıştır. Kıtanın değerli madenlerinin ele geçirilmesi ve köle ticareti amacıyla başlatılan bu süreç, diğer Avrupalı devletlerin işgalleriyle devam etmiştir. 15. yüzyılda önce Batı Afrika kıyılarını, sonra tüm kıtayı hedef alan sömürge faaliyetleri ilk olarak yelkenli gemilerle yapılmıştır.

18. yüzyılda sanayi inkılabıyla birlikte buharlı makinelerin icat edilmesi, fabrikaların kurulması ve emperyalizm sürecine girilmesiyle sömürgecilik faaliyetleri daha sistematik bir biçimde devam etmiştir. Emperyalizmle birlikte İngiliz ve Fransızların öne geçtiği bu sömürge düzenine gıptaıyla bakan Rus Çarlığı'nın sıcak denizlere ulaşma ve Afrika'yı sömürme hayali ancak Sovyetler Birliği döneminde farklı bir boyutta gerçekleşmiştir. Soğuk Savaş sonrasında ise bu yarışın kazananı, yeni sömürge düzenin ideolojisi "kapitalizm" ve ABD olmuştur. Kapitalizm tüm

dünyada olduğu gibi Afrika'da zenginini daha zengin fakiri daha fakir yapmıştır.

2008'deki ekonomik kriz ve 2011'deki Wall Street krizinin ardından Covid-19 pandemisi dünya genelindeki tedarik zincirlerinde büyük kırılmalar meydana getirmiştir. Bugün büyük bir değişim ve dönüşüm geçiren toplumlar, Doğu'dan Batı'ya farklı düzeylerde sömürüye maruz kalmaktadır. Tıpkı sömürgecilik, emperyalizm ve sosyalizm gibi kapitalizm de artık miadını doldurmuş ve yerini "globalizm"e bırakmıştır.

Sömürge düzenleri, ihtiyaçları doğrultusunda geliştirdikleri teknolojik araçlara uygun ideolojik sistemler oluşturmaktadır. Bu bağlamda globalizmin de sosyalist söylemleri savunarak kapitalizmin imkânlarını kullanmayı vadeden birleştirici bir anlayışla tezahür ettiği görülmektedir. Kendi içerisinde birçok çelişki ve paradoksu barındıran globalizmin diğer sömürge ideolojilerinde olduğu gibi hedef kitlesi yine genç kuşaklardır. Küreselci anlayışı savunan tüm paydaşlar, gelişen son teknolojik araçlarla yeni nesilleri dijital platformlar üzerinden yönlendirip yöneten bir düzen kurmak için gerekli altyapıyı oluşturmaktadır.

Bu bağlamda özellikle Afrika kıtasında güçlü hegemonya alanlarına sahip olan Fransa, İngiltere ve ABD'den doğan

güç boşluklarını bugün Rusya ve Çin'in doldurduğu görülmektedir. Özellikle Rusya son dönemde bu yönde ciddi adımlar atmıştır. Ruslar asırlardır kurdukları sıcak denizlere inme hayaline Putin döneminde bir hayli yaklaşmıştır. Rusya'nın Suriye, Libya, Mısır başta olmak üzere elde ettiği kazanımların yanı sıra Afrika'daki bazı ülkelere Wagner (Rusya merkezli askerî danışmanlık şirketi) vasıtasıyla stratejik askerî danışmanlıklar yaparak silah desteği sağladığı bilinmektedir. Ayrıca Rusya'nın bazı Afrika ülkeleriyle Sovyet döneminden kalma derin ilişkileri olduğu da bilinmektedir. Bu bağlamda örneğin son dönemde tırmanan Ukrayna krizinde Batılı güçler Rusya'ya Ukrayna üzerinden bir hamle yaptığında, Rusya bu hamlelere artık sadece Ukrayna üzerinden değil; Afrika'da kendine yakın gördüğü yönetimleri askerî darbelerle iş başına geçirerek de karşılık vermektedir. Bu ise küresel ve bölgesel güç değişimi süreçlerini hızlandırması bakımından önemli gelişmeleri beraberinde getirmektedir.

Batı Afrika'daki Darbe Süreçlerinin Arka Planı

Afrika'da yaşanan son askerî darbeleri anlamak için öncesindeki bazı kritik gelişmelere bakmak gerekmektedir. 2019 yılında sekiz Batı Afrika ülkesinin (Benin, Togo, Burkina Faso,

Mali, Senegal, Fildişi Sahili, Nijer ve Gine-Bissau) para rezervlerini Fransa Merkez Bankası'ndan çekme talebi, Macron hükümetini son derece rahatsız etti. Fransız ekonomisinde ciddi çöküş meydana getirebilecek bu hamle, aynı zamanda CFA Frangı'nı (14 Afrika ülkesinde kullanılan para birimi) "eco" adlı yeni bir ortak Batı Afrika para birimiyle değiştirmeyi de içeriyordu. Bu sekiz Batı Afrika ülkesi uzun yıllar önce bağımsızlıklarını kazansalar da döviz rezervlerini Fransa Merkez Bankası'nda tutmaya devam etmek durumunda kalmıştı.

Bugünse uluslararası ilişkilerdeki değişen güç dengeleri çerçevesinde, Fransa'nın eski gücünde olmadığı, Batı Afrika ülkelerininse her geçen gün ekopolitik bakımdan güçlendikleri görülebilmektedir. Bu değişimde küresel ve bölgesel birçok faktör etkili olmuştur. Afrika ülkelerine danışmanlık yapan aktörlerin çeşitlenmesi ve yeni teknolojik imkânların getirdiği avantajlar, bu güç değişimi sürecini hızlandırmaktadır. Örneğin 2020 yılında Mali'de gerçekleşen darbe sonrasında bölge genelinde kritik gelişmeler yaşanmıştır. Darbe sonrası Mali'ye karşı ambargo kararı alan Fransa, bu ülkedeki önemli kazanımlarını yitirmiştir. Fransız yetkililerin Mali'deki geçiş hükümetine yönelik sert eleştirilerde bulunmasından sonra,

Mali hükümetinin Fransa'nın Bamako Büyükelçisi Joel Meyer'i sınır dışı etme kararı bölgede ciddi bir etki yaratmıştır.

Burkina Faso'da gerçekleşen son darbeyle alakalı olarak da benzer iç ve dış siyasi güç mücadeleleri yaşanmıştır. Ülkedeki darbenin gerekçesi olarak üç önemli sebep öne çıkmaktadır:

- Artan terör saldırılarına çözüm üretilmemesi ve bunun sonucunda ülkede oluşan ciddi güvenlik sıkıntısı sebebiyle okul, hastane ve bazı devlet kurumlarının kapanması
- Terörle mücadele eden askerî birimlere yeterli desteğin sağlanmaması (silah, gıda ve prim)
- Cumhurbaşkanı Kabore'nin Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu'nun (ECOWAS) Mali'ye yönelik ambargo kararını onaylaması

Bölgede meydana gelen darbeleri gerçekleştiren askerlerden bazılarının Fransa'da eğitim almış olması, darbecilerin Fransa yanlısı olduğunu düşünmek için yeterli olmasa da bölgedeki kazanımlarını kaybetmek istemeyen Fransa'nın Burkina Faso'daki darbeyi kendi lehine çevirmek istediği görülmektedir. Zira Fransa Mali'de yaptığı hatayı tekrar ederse bunun domino etkisi meydana getirebilecek bir süreç oluşturabileceğini ve

Afrika'daki kazanımlarını ciddi oranda kaybedebileceğini anlamıştır.

Ekopolitik bakımdan dünya genelinde büyük kırılmaların yaşandığı içinde bulunduğumuz bu zorlu süreçte, Afrika'nın başka ülkelerinde de darbeler meydana gelmesi muhtemeldir. Kıtada son 50 yılda 200'den fazla askerî darbe girişimi olmuştur.

Rusya askerî alanlarda, Çin ise ekonomik güç alanlarında Afrika'da ortak çıkarları doğrultusunda bir süredir ittifak hâlinindedir. Afrika'daki önemli madenler ve ham maddelerinin kullanımıyla ilgili imtiyazlar elde etme çabalarının tarihte olduğu gibi günümüzde de büyük değişimlere yol açabileceği aşikârdır. Zira yayılcı küresel aktörler, Afrika'daki hegemonyalarını devam ettirmek adına yürüttükleri kirlî güç mücadelelerini nice zulümler yaparak asırlardır sürdürmektedir.

Türkiye-Afrika İş Birliği Fırsatları

Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle son yıllarda geliştirdiği ve kazan kazan stratejisine dayalı iş birliği politikasının ne kadar büyük bir potansiyeli olduğu, 2021 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen III. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'nde sunulan gelecek perspektifiyle çok daha iyi anlaşılmuştur. Zirvede kabul edilen 2022-2026 Ortak Eylem Planı'nda beş

stratejik iş birliği alanı belirlenmiştir:

- Barış, güvenlik ve yönetim
- Ticaret, yatırım ve sanayi
- Eğitim, bilgi ve iletişim teknolojileri becerileri, gençlik ve kadın gelişimi
- Altyapı geliştirme ve tarım
- Dayanıklı sağlık sistemlerinin teşvik edilmesi

Dördüncü zirvenin ise 2026 yılında Afrika'da gerçekleştirilmesi konusunda mutabakata varılmıştır. 2020 yılında 25,3 milyar dolar olan Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ticaret hacmi, 2021 yılının ilk 11 ayında 30 milyar dolara ulaşmıştır. Bu rakamın ilk etapta 50 milyar dolara, ardından da 75 milyar dolara ulaşması için hedef ortaya konulmuştur. Afrika ile 50 milyar dolarlık ticaret hacmi hedefinin gerçekleşmesi için bazı stratejik adımların atılması gerekmektedir. Bugüne kadar az sayıda Afrika ülkesiyle imzalanmış olan ticaret anlaşmalarının kıta genelindeki ülkelere yayılması ve ticari ortaklıkların çeşitlendirilmesi, bu yönde atılacak adımların başında gelmektedir. Öte yandan sayısı hızla artan büyükelçiliklerin tam teşekküllü hâle getirilmesi ve ticari müşavirliklerin sayısının artırılması da gerekmektedir. Böylece Afrika ülkeleri daha iyi analiz edilebilecek ve bu

durum ticaret hacminin arttırılmasına katkı sağlayacaktır. Afrika ülkelerinin birçoğu ile önemli tarihî ve dinî bağlara sahip olması, Türkiye adına büyük bir avantaj oluşturmaktadır. Kaldı ki son 30 yıllıdır insani yardım çalışmalarıyla kıtada büyük sempati kazanan Türkiye, artık karşılıklı fayda üreten ticari kalkınma projeleriyle de kıta ülkelerine önemli katkılar sunmaktadır. Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle 2021

zirvesinde belirlenen yol haritasına uygun olarak atacağı adımlar, küresel ve bölgesel güç boşluklarının yaşandığı bu süreçte önemli değişimleri beraberinde getirebilir. Bu iş birliğinin sonucunda Afrika halkları ilk defa kendi zenginliklerini kullanabilecekleri büyük refah fırsatını yakalayabilir, Türkiye ise küresel bir güç olma yolunda önemli imkânlar elde edebilir.